

Inriktningsdokument för Linköpings universitetsbibliotek

Detta inriktningsdokument utgör grunden för det strategiska arbetet på universitetsbiblioteket (UB) vid Linköpings universitet (LiU). Inriktningsdokumentet revideras vart tredje år på initiativ av biblioteksstyrelsen (BS) alternativt rektor. Det kompletteras av UB med en rullande treårig verksamhetsplan.

BAKGRUND

Hösten 2016 antog rektor Inriktningsdokument för Linköpings universitetsbibliotek [1]. Det dokumentet löpte ut vid årsskiftet 2019/2020 och ersätts nu av detta inriktningsdokument som ska fungera som en övergripande strategisk inriktning.

Omvärlds- och invärldsanalys

I Bibliotekslagen 12 § (SFS 2013:801) fastställs att “[d]et ska finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla universitet och högskolor som omfattas av Högskolelagen (SFS 1992:1434). Dessa bibliotek ska svara för biblioteksverksamhet inom de områden som anknyter till utbildning och forskning vid universitetet och högskolan.”

Sent 2019 presenterade Kungliga biblioteket (KB) ett förslag till regeringen om en nationell biblioteksstrategi [2]. Att förmedla och tillgängliggöra information är en central uppgift för bibliotek, och inom universitetsvärlden handlar det huvudsakligen om kvalitetssäkrad vetenskaplig information. Rollen är inte begränsad till att samla och ordna information från externa källor utan också att se till att universitetets forskningsresultat når ut och bidrar till samhällsnyttan. Bibliotekstrategin förespråkar även en roll för universitetsbibliotek att bedriva förlagsverksamhet dels för att proaktivt se till att lärosätenas forskning sprids och görs fritt tillgänglig, dels för att minska beroendet av stora internationella förlag. Detta är helt i linje med Sveriges målsättning (proposition 2016/17:50) att alla vetenskapliga publikationer och forskningsdata som är resultat av offentligt finansierad forskning ska vara omedelbart öppet tillgängliga. Vidare föreslås att universitetsbibliotek integreras i lärosätenas forskning och undervisning samt ses som en del av forskningsinfrastrukturen.

Den senaste tiden och i den nära framtiden syns ett omfattande skifte mot open access (OA - fri tillgång) till information där förlagen i allt högre utsträckning tar betalt för publicering snarare än tillgång. Dessa publiceringskostnader betalas redan idag i allt högre utsträckning av lärosäten/forskningsfinansiärer. Biblioteket tecknar

i nuläget så kallade transformativa avtal som har två delar: en vanlig prenumerationsdel och en del som gör universitets artiklar fritt tillgängliga, och på sikt transformeras förlagens tidskrifter till öppet tillgängliga. Avtalstypen ses som en övergång till avtal som endast betalar för universitets publiceringar och betyder att biblioteket börjar betala för delar av universitetets publiceringskostnader. På längre sikt kan det bli så att merkostnaden balanseras av minskade prenumerationskostnader.

Skiftet mot OA i forskningsvärlden, som accentuerats av forskningsfinansiärers gemensamma satsning Plan S, är en mycket positiv utveckling men det öppnar upp för olika aktörer att skapa icke-seriösa tidskrifter. Bibliotekets roll att samla tillgång till kvalitetssäkrad, vetenskaplig information och att hjälpa användare att förstå och hantera förändringar i forskningsvärlden samt att vara ett stöd i frågor om publiceringsetik blir därmed viktigare.

Den långsiktiga trenden med ökande krav på forskningspublicering (även kallad publish or perish) har lett till ett ökande antal akademiska publikationer och publiceringskanaler. Tillsammans med OA har detta lett till minskad genomslagskraft för enstaka publikationer: det är inte självklart att publikationer hittar sina läsare. LiUB stödjer forskare i spridningen av forskningsresultaten på i huvudsak två olika sätt: dels genom publiceringsarkivet DiVA som effektivt ökar publikationens synlighet, dels genom att erbjuda hjälp till självhjälp för forskare att sprida den egna forskningen för att öka synlighet och nyttiggörande. På detta sätt främjas att LiUs forskningsresultat tillämpas av det omgivande samhället och att lärosätets kunskapstillgångar nyttiggörs.

Medan biblioteket stödjer användare på individnivå med personlig handledning, är bibliotekets undervisning viktig för att öka baskunskapsnivå bland studenter som behöver kunskap för att hantera sitt informationsbehov under sin studietid vid LiU och efteråt. Att varje student får en grundläggande informationskompetens torde vara en viktig del i LiU:s arbete med att kvalitetssäkra sina utbildningar, och för att minska fallen av olämplig användning av information som till exempel plagiering. I dagsläget, undervisar UB ca 10 000 studenter per år. I de flesta fall undervisar UB studenterna vid ett tillfälle i början av deras studietid på LiU. Vid ett fåtal program får studenterna en andra genomgång på en mer avancerad nivå. Att nå ut till flera studenter skulle vara önskvärt, men biblioteket är oftast inte en del av programplaneringen, utan kommer in först efter det att kurserna är färdigplanerade. Då är det svårt att hitta utrymme för undervisning om informationskompetens inklusive plagiering. UB undervisar också doktorander. I en värld där vetenskaplig kommunikation förändras snabbt skulle det vara till stor nytta för varje doktorand att få en genomgång om vad som för närvarande gäller rörande publiceringsfrågor. Allmänt sett är doktorandutbildningar mycket olika över LiU, många kurser med få doktorander, vilket gör det svårt för biblioteket att i praktiken nå doktorander systematiskt. Undantag är Medicinska fakulteten som har en övergripande obligatorisk doktorandkurs (Scientific communication and information retrieval) där biblioteket bidrar med några föreläsningar.

Bibliotekets informationsresurser har till en hög grad varit digitala i många år, vilket är en förutsättning för LiU:s kraftsamling för att möta den digitala transformationen. Trots att information blir mer och mer digital, kommer de tryckta böckerna/samlingarna fortsättningsvis att vara en viktig del av biblioteket. De fysiska lokalerna används dock inte bara till bokhyllor. De rymmer olika typer av studieplatser av god kvalitet, och kreativa miljöer såsom DigiMaker, Forskarlounge och plats för olika utställningar: bibliotekshallen är en offentlig yta som kan visa upp universitetets verksamhet och utgöra en mötesplats för studenter, forskare och allmänhet. Utställningar på biblioteket är också en kanal för att kommunicera forskning, och på så sätt föra fram LiU:s forskning för en ny publik, samtidigt som studenter får en uppfattning om vart deras studier kan leda. Forskningskommunikation genom utställningar är en verksamhet som kan ha goda synergieffekter.

Biblioteket har under många år bistått Region Östergötland (RÖ) med publiceringsstöd, bibliometri och informationsresurser. I och med att sjukhusbiblioteksfrågor inte ligger inom ramarna för UB:s expertis, initierade UB en dialog med RÖ under 2019 för att förmå RÖ att bygga upp ett eget dedicerat sjukhusbibliotek för att täcka sjukvårdens informationsbehov i den centrala delen av regionen. Vårdpersonal skulle på så sätt få bättre service och det skulle ge möjligheter till förbättrat bibliotekssamarbete mellan RÖ och UB. UB kommer dock att fortsätta att stödja RÖ inom publiceringsfrågor och bibliometri.

Organisation och ekonomi

UB är organisatoriskt placerat direkt under rektor. Överbibliotekarien (ÖB) ingår i såväl rektors utökade ledningsråd som i universitetsdirektörens prefektråd. BS är biblioteksextern och leds av pro-/vicerektor. Samtliga fyra fakulteter genom prodekaner, och tre studenter från de olika studentkårerna, finns representerade i biblioteksstyrelsen.

Mediekostnaderna har ökat under hela det senaste decenniet, en utveckling som bland annat beror på att tillgången till och priset på elektroniskt material är betydligt högre idag än tidigare, samtidigt som behovet av att tillhandahålla tryckta böcker inte visar några tecken på att avta nämnvärt. Elektroniska resurser betalas till största delen i utländsk valuta (USD, EUR samt GBP), vilket innebär att mediebudgeten är mycket valutakänslig. För att säkra tillgången till vetenskaplig information och upprätthålla kvaliteten på informationsförsörjningen bör LiU på central nivå därför fungera som en garant mot stora negativa valutaförändringar. Enligt tidigare praxis har kompensation för kostnadsökningar på grund av valutor utgått när de överstiger 500 000 SEK. Denna ordning är viktig att behålla även framledes.

UB är en stor "lokalkund" inom LiU där kostnaderna för lokaler uppgår till 20% av kostnadsmassan, jämfört med cirka 13% för LiU i sin helhet. Andelen lokal-kostnader av totalkostnaden har minskat, detta som en följd av minskade lokalytor

men också då övrig kostnads massa ökat, framför allt inom media. Den största delen av lokaler består idag av olika slags läsplatser för studenter.

Planering och styrning av verksamhet

Under de senaste åren har många pensionsavgångar skett vid UB och det har varit, och är fortfarande, fokus på att inför varje nyrekrytering se över hur framtida, långsiktiga rekryteringar görs på bästa sätt så att de gynnar UB och LiU. Det är också viktigt att i god tid tänka på kompetensöverföring av strategiska kunskaper och kompetensutveckling av befintlig personal. För att tillgodose detta behöver en årlig verksamhets- och kompetensanalys genomföras.

När det gäller undervisning och forskningsstöd så har verksamheterna inom UB och Didacticum besläktade uppdrag och en gemensam ambition att vara ett pedagogiskt stöd för både studenter och anställda.[3] En hög grad av såväl samarbete som samverkan gagnar både studenter och anställda, samt främjar LiU:s arbete med att stärka och utveckla internationellt slagkraftiga forskningsmiljöer som även tar ansvar för utbildning och samverkan. UB:s och Didacticums gemensamma strävan är att erbjuda ett professionellt och ändamålsenligt verksamhetsstöd. Från 2019 är båda verksamheterna placerade i Studenthuset.

Infrastruktur och investeringar

UB har verksamhet på LiU:s samtliga fyra campus: Campus Valla och Campus US i Linköping, Campus Norrköping, samt Campus Lidingö.

Vallabiblioteket flyttade in i Studenthuset under sommaren 2019. Fokus är nu att ta vara på de möjligheter som husets unika utformning ger för att utveckla biblioteket och dess tjänster. Lärdomar från bibliotekets verksamhet i Studenthuset kommer att tillämpas på de andra campusbiblioteken.

INRIKTNING

UB ska genom det fysiska och det digitala biblioteket förse LiU med en hållbar infrastruktur av resurser och kompetenser som är väl integrerad i LiU:s grundutbildning och forskning. UB ska aktivt medverka i universitetets kärnprocesser på ett sätt som gagnar såväl studenter som anställda, för att möjliggöra en god kvalitet på utbildningen och forskningen vid LiU samt bidra till spridning och nyttiggörande av resultat.

UB ska, som en etablerad och viktig lärmiljö på LiU, skapa förutsättningar för och stimulera till lärande. En förutsättning för detta är att UB:s utveckling baseras på användarcentrerade metoder och kännetecknas av flexibilitet och prioriteringsförmåga. Medarbetarna är fundamentet för verksamheten och utifrån sina olika kompetenser och uppdrag tillgängliggör, anpassar och utvecklar de UB och dess olika tjänster.

Tillgång till vetenskaplig information

UB ska svara för god tillgång till informationsresurser utifrån utbildningens och forskningens behov vid LiU genom att:

- tillgängliggöra resurser, både inköpta och öppet tillgängliga, genom effektiv och ändamålsenlig registrering och katalogisering
- ombesörja prenumerationer och inköp av enskilda titlar, av såväl tidskrifter som böcker
- tillgängliggöra och underlätta åtkomsten till resurserna med hjälp av system med användarvänliga gränssnitt
- stödja studenter med läshinder genom att tillgängliggöra talböcker och talsyntesprogram
- publicera och sprida LiU:s forskning, framförallt via Linköping University Electronic Press (LiU E-press)
- tillhandahålla kurslitteratur i enlighet med UB:s kursbokspolicy
- låna in resurser (via fjärrlån) som inte finns vid UB och som önskas av LiU:s anställda och studenter
- kontinuerligt följa upp användningen genom att utvärdera och även ompröva befintliga informationsresurser i förhållande till LiU:s strategiska mål
- stödja utvecklingen, och Bibsamkonsortiets strävan, mot att gå från läs- och publiceringsavtal med förlagen till avtal som enbart handlar om publicering och där materialet blir öppet tillgängligt

Forskningsstöd

UB ska vara ett viktigt stöd för att LiU ska nå uppsatta mål för forskning och publicering genom att:

- underlätta tillgång till, och upptäckt av, vetenskapliga publikationer
- stödja forskares informationssökning genom att ge råd i frågor som rör utformning av sökstrategi och på uppdrag göra systematiska sökningar åt forskare
- vara ett stöd för forskare i frågor som rör strategisk publicering, forskningsspridning och publiceringsetik
- stödja forskare med introduktionsworkshopar om teknisk utveckling genom Digital Lab
- informera, undervisa, utveckla och samordna tjänster som ökar tillgänglighet till och spridning av LiU:s forskningsresultat
- driva LiU E-Press och ansvara för LiU:s digitala publikationsarkiv
- vara en central resurs för LiU:s ledning på olika nivåer genom att utföra och tolka publiceringsanalyser, exempelvis i form av bibliometriska analyser
- leverera analyser av LiU:s utfall i relevanta internationella rankinglistor
- bidra till LiU:s arbete med open science

- samarbeta med andra aktörer inom LiU om forskningsdata, dess hantering och tillgängliggörande
- samordna LiU:s skyldigheter i samband med lagen om pliktexemplar av elektroniskt material, e-plikt (SFS 2012:492)
- verka för att vara en integrerad del av LiU:s nyttiggörandeprocesser

Undervisning

UB ska ge förutsättningar för ett effektivt och hållbart lärande under både studietiden och yrkeslivet genom att:

- medverka i grund- och forskarutbildning
- tillhandahålla undervisning i informationssökning så att alla studenter är informationskompetenta då de lämnar LiU
- tillhandahålla undervisning i publiceringsfrågor till doktorander
- förmedla kunskaper i sökstrategier, källkritik samt referenshantering
- förmedla kunskaper som främjar och utvecklar studentens egen förmåga till ett reflekterande och kritiskt förhållningssätt vid användandet av informationsresurser
- aktivt arbeta för att motverka plagiering på LiU genom undervisning och självstudiematerial
- skapa digitalt stöd till lärande genom egna filmer och annat material som t.ex. NoPlagiat som kan användas inom bibliotekets undervisning
- använda undervisningsmetoder som studentaktivt lärande och flipped classroom.
- utveckla de undervisningssalar biblioteket ansvarar för
- samarbeta med Didacticum

Biblioteksrummet

UB visar bredden av biblioteksrum med våra olika bibliotek: Studenthusets Vallbiblioteks gränslöshet, Medicinska biblioteks inriktning, Campus Norrköpings biblioteks bredd, Byggmästare John Mattsons biblioteks särart och det digitala biblioteket som når fram överallt. Skillnaderna mellan de digitala och de fysiska arenorna krymper och flyter i varandra på ett givande sätt. På samma sätt flyter studenternas läsplatser och bibliotekets ytor samman i Studenthuset. Biblioteksrummen fortsätter utvecklas med användarcentrerade metoder och har som mål att:

- erbjuda en kreativ lärmiljö med kvalitativt goda studieplatser
- vara en god digital miljö för användare
- vara en mötesplats för universitetets studenter och anställda, till exempel genom att tillhandahålla Forskarlounge
- ha informationsdiskar för möte i både fysik och digital form
- ge UB:s användare tillgång till digitala och fysiska samlingar

- erbjuda DigiMaker, en kreativ yta för att prova på digitala och fysiska verktyg och metoder. DigiMaker vidareutvecklas i samråd med användare för framtidens behov
- utveckla utställningsverksamhet för att visa på universitetets verksamhet i ett sammanhang med bibliotekets resurser

Utöver detta skall UB som ett offentligt bibliotek, i enlighet med Bibliotekslagen, samverka med och avgiftsfritt ställa samlingarna till förfogande för det allmänna biblioteksväsendet samt vara öppet för allmänheten.

Fotnoter

[1] Inriktningsdokument för Linköpings universitetsbibliotek, Dnr UB-2016-00026, <https://www2.bibl.liu.se/dokument/biblioteksstyrelsen/inriktningsdokument.pdf>

[2] KB:s förslag till national biblioteksstrategi <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/biblioteksutveckling/nationell-biblioteksstrategi.html>

[3] Gemensam vision för bibliotek och Didacticum, 2014